

Krystyna Romaniuk

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

WYKORZYSTANIE FUNDUSZY STRUKTURALNYCH SPOSOBEM NA POPRAWĘ KONKURENCYJNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA MLECZARSKIEGO W POLSCE

1. Wstęp

Termin konkurencyjność przedsiębiorstwa nie jest w literaturze przedmiotu jednoznacznie interpretowany. Ponadto definiowanie konkurencyjności z jednej strony jest stosunkowo rzadkie, z drugiej zaś – jest ona często przedmiotem badań i uogólnień. Wielu autorów, powszechnie uznanych autorytetów w dziedzinie zarządzania, nie zdefiniowało pojęcia „konkurencyjność” mimo poddania jej głębokiej wieloaspektowej analizie. Należą do nich m.in. M.E. Porter, G. Hamel, C.K. Prahalad czy J.B. Barney. Najczęściej konkurencyjność jest odnoszona do rynku międzynarodowego oraz do poszczególnych podmiotów konkurencyjności. Są nimi: państwo (skala makro), sektor, branża, gałąź (skala mezo), grupa krajów, makroregion (skala mega), jednostka organizacyjna – przedsiębiorstwo/zakład (skala mikro) lub towar/usługa (skala mikro-mikro) [Gorynia 1998, s. 10].

Wśród polskich autorów również nie ma zgody co do istoty zjawiska konkurencyjności. Istnieją różnice przede wszystkim w rozłożeniu akcentów, związane m.in. ze źródłem konkurencyjności czy też stopniem uniwersalności koncepcji [Pierścionek 1998, s. 363].

Konkurencyjność jest rozumiana jako:

- proces, w którym uczestnicy rynku, dążąc do realizacji swych interesów, próbują przedstawić korzystniejsze od innych oferty ceny, jakości lub innych cech wpływających na decyzje zawarcia transakcji [Lubiński 1995, s.10];
- umiejętność osiągania i utrzymywania przewagi konkurencyjnej [Gorynia 1998, s. 22].

Konkurencyjność jest cechą przedsiębiorstwa, która powinna być rozwijana. W literaturze można się spotkać z różnymi sposobami jej poprawy. Zwolennicy podejścia zasobowego poszukują sposobów umacniania konkurencyjności w składnikach potencjału konkurencyjnego przedsiębiorstwa. Z wcześniej prowadzonych przez autorkę badań wynika, iż jednym z kluczowych czynników poprawy konkurencyjności jest zakup i wdrażanie nowoczesnych technologii¹. Bolączką polskiego przemysłu mleczarskiego (który jest przedmiotem dalszych rozważań) jest przestarzały park maszynowy oraz brak kapitału na jego zakup [Romaniuk 2003a, s. 258]. Akcesja Polski do Unii Europejskiej stworzyła możliwość pozyskiwania środków finansowych na inwestycje z sektorowego programu operacyjnego (SPO) funkcjonującego w ramach funduszy strukturalnych. W celu zaprogramowania pomocy wspólnotowej oraz zapewnienia efektywnego jej wdrażania Polska przygotowała narodowy plan rozwoju (NPR) na lata 2004-2006. W celu realizacji planu utworzono:

- 1) sektorowe programy operacyjne,
- 2) regionalne programy operacyjne,
- 3) inne programy operacyjne,
- 4) strategię wykorzystania Funduszu Spójności [Dobrowolski 2004, s. 21].

W ramach sektorowego programu operacyjnego wyróżniono:

- sektorowy program operacyjny „Wzrost konkurencyjności gospodarki”,
- sektorowy program operacyjny „Rozwój zasobów ludzkich”,
- sektorowy program operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”,
- sektorowy program operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb”,
- sektorowy program operacyjny „Transport i gospodarka morska”,
- program operacyjny „Pomoc techniczna”.

Sektorowy program operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich (który jest przedmiotem dalszych rozważań) jest realizowany z wykorzystaniem środków wspólnotowych pochodzących z Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej w połączeniu ze środkami krajowymi, w tym własnymi beneficjentów.

Cele zdefiniowane w SPO są realizowane według trzech priorytetów:

- poprawa konkurencyjności oraz trwałego zrównoważonego rozwoju sektora rolnego,
- wsparcie dla przemysłu przetwórczego w celu poprawy jego pozycji konkurencyjnej,
- wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich [www.fundusze-strukturalne.gov.pl].

¹ Wyniki te znalazły również potwierdzenie w pracach innych autorów poświęconych tej tematyce, patrz np.: [Adamkiewicz-Drwiłło 2002, s. 95-104].

Realizacja celu „poprawa konkurencyjności oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju sektora rolnego” ma doprowadzić do wsparcia wzrostu konkurencyjności polskiego rolnictwa na rynku unijnym i światowym poprzez modernizację gospodarstw, lepsze wykorzystanie czynników produkcji, obniżenie kosztów produkcji, jej rynkowe ukierunkowanie oraz dywersyfikację działalności. Działania podejmowane w zakresie drugiego z wymienionych celów mają przyczynić się do poprawy jakości produkcji, jej rynkowego ukierunkowania oraz szeroko rozumianego podnoszenia standardów jakościowych przedsiębiorstw. Natomiast koncepcja wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich ma polegać na promowaniu rozwoju funkcji pozarolniczych obszarów wiejskich.

2. Materiał i metoda

Badania zostały przeprowadzone w polskich spółdzielniach mleczarskich. Podmioty gospodarcze zostały zapytane o korzystanie przez nie z funduszy strukturalnych w okresie od maja 2004 r. do końca grudnia 2005 roku. Celem badania była próba znalezienia odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie były cele i zakres realizowanych projektów finansowanych ze środków unijnych?
- Jaka była wielkość środków finansowych, o którą ubiegały się spółdzielnie?
- Jakie były terminy realizacji projektów?

Metodą badawczą była ankietą. Wysłano ją do 60 spółdzielni mleczarskich zlokalizowanych na terenie całej Polsce. Uzyskano zwrot z 37, z czego 8 spółdzielni odpowiedziało, że nie korzystało z funduszy strukturalnych w analizowanym okresie.

3. Wyniki i dyskusja

Badane przedsiębiorstwa mleczarskie korzystały z funduszy strukturalnych w ramach sektorowego programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. Uzyskane środki pieniężne stanowiły uzupełnienie własnych funduszy beneficjentów, przeznaczonych na szeroko rozumiane inwestycje. Ich celem była poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw mleczarskich w warunkach zintegrowanego rynku europejskiego. Łączna kwota dofinansowania projektów wyniosła 83 018 250 zł, z czego 62% przeznaczono na poprawę jakości produkcji oraz jej ukierunkowanie rynkowe, a 36% na modernizację zakładów w celu ich dostosowania do wymagań Unii Europejskiej. Tak duży odsetek środków pieniężnych przeznaczanych na poprawę jakości produkcji może być uwarunkowany tym, iż jakość wytwarzanych produktów, co potwierdziły wcześniejsze badania autorki [Romaniuk 2003b, s. 173], jest bardzo ważnym instrumentem konkurowania przedsiębiorstw mleczarskich. Najmniej

środków finansowych przeznaczono na poprawę infrastruktury – 2% (tab. 1). Pomimo iż najwięcej środków przeznaczono na poprawę jakości produkcji i jej rynkowe ukierunkowanie, ten cel projektów wskazywano rzadziej (40% wskazań) niż modernizację zakładów (48% wskazań).

Tabela 1. Cele i wielkość kwoty dofinansowania projektów

Cele realizowanych projektów	Procent wskazań	Wielkość kwoty dofinansowania (w zł)
Modernizacja zakładu w celu dostosowania go do wymagań sanitarnych i weterynaryjnych UE	48,0	29 755 468, 5
Poprawa jakości produkcji i jej ukierunkowanie rynkowe	40,0	51 292 760,5
Poprawa infrastruktury	12,0	1 970 021
Razem	100,0	83 018 250

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych.

W ramach wyznaczonych celów badane przedsiębiorstwa rozdysponowały uzyskane środki finansowe na projekty zróżnicowane co do zakresu. Najczęściej środki pochodzące z funduszy strukturalnych były wykorzystane na modernizację technologii (28% wskazań), urządzenia produkcyjne (20%) oraz budynki produkcyjne i magazyny (18%). Oznacza to, iż badane spółdzielnie mleczarskie starały się przezwyciężyć istniejące słabości w zakresie niedostatecznego poziomu technologii oraz przestarzałego parku maszynowego. Jak zostało zaznaczone wcześniej, wymienione czynniki były zaliczone do istotnych w budowaniu konkurencyjności spółdzielni mleczarskich w Polsce oraz stanowiły barierę w jej umacnianiu. Przedsiębiorstwa obrały zatem właściwy kierunek zmian. Można przypuszczać, że w kolejnych latach przeznaczenie środków pieniężnych, uzyskanych w ramach funduszy strukturalnych, będzie podobne. Sytuacja taka może mieć miejsce zwłaszcza w tych podmiotach mleczarskich, które dotychczas nie korzystały z dofinansowania unijnego. Najmniej środków pieniężnych z funduszy strukturalnych zostało przeznaczonych na wyposażenie biur oraz infrastrukturę (tab. 2).

Tabela 2. Zakres realizowanych projektów

Zakres realizowanych projektów	Procent wskazań	Zakres realizowanych projektów	Procent wskazań
Modernizacja technologii	28,0	Stacje mycia	4,0
Urządzenia produkcyjne	20,0	Wyposażenie	4,0
Budynki produkcyjne i magazyny	18,0	Infrastruktura	4,0
Środki transportowe	14,0	Pozostałe	2,0
Urządzenia chłodnicze do odbioru mleka	6,0	Razem	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań empirycznych.

Realizacja założonych projektów była rozłożona w czasie. W roku 2004 zakończono 10% projektów, a w 2005 r. 36%. W roku bieżącym ma zostać realizowanych kolejne 36% projektów, natomiast w roku przyszłym 18%. Pomimo iż SPO dotyczy okresu 2004-2006, środki pochodzące z funduszy strukturalnych będą wypłacane do końca 2008 roku.

4. Wnioski

1. Badane przedsiębiorstwa mleczarskie w analizowanym okresie korzystały z funduszy strukturalnych w ramach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. Uzyskane środki pieniężne stanowiły uzupełnienie własnych funduszy beneficjentów, przeznaczonych na szeroko rozumiane inwestycje. Ich celem była poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw mleczarskich. Łączna kwota dofinansowania projektów wyniosła 83 018 250 zł.

2. Najczęściej środki pochodzące z funduszy strukturalnych były wykorzystane na modernizację technologii (28% wskazań), urządzenia produkcyjne (20%) oraz budynki produkcyjne i magazyny (18%). Wymienione czynniki należą do istotnych w budowaniu konkurencyjności spółdzielni mleczarskich w Polsce oraz stanowiły barierę w jej umacnianiu. Przedsiębiorstwa obrały zatem właściwy kierunek zmian.

Literatura

- Adamkiewicz-Drwillo H., *Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Dobrowolski I., *Fundusze strukturalne – środki na zrównoważony rozwój regionów*, „Przegląd Mleczarski” 2004 nr 8.
- Gorynia M., *Konkurencyjność przedsiębiorstwa – próba konceptualizacji i operacjonalizacji*, [w:] *Strategia przedsiębiorstw w warunkach konkurencji międzynarodowej*, red. E. Najlepszy, AE, Poznań 1998.
- Lubiński M., *Konkurencyjność gospodarki. Próba i sposób mierzenia*, [w:] *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki Polski – uwarunkowania i perspektywy*, Raporty. Studia nad konkurencyjnością, IRiSS, Warszawa 1995.
- Pierścionek Z., *Koncepcje konkurencyjności przedsiębiorstwa*, [w:] *Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – koncepcje przekrojowe*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 784, AE, Wrocław 1998.
- Romaniuk K., *Potencjał konkurencyjności przedsiębiorstw mleczarskich*, [w:] *Agrobiznes 2003. Jakość jako podstawowy instrument konkurencyjności w agrobiznesie*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 983, t. 2, AE, Wrocław 2003a.
- Romaniuk K., *Narzędzia kreowania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw mleczarskich w Polsce*, [w:] *Przedsiębiorstwo w przeddzień integracji europejskiej*, red. E. Niedzielski, UWM, Olsztyn 2003b.
- www.funduszeStrukturalne.gov.pl.

THE USE OF STRUCTURAL FUNDS TO IMPROVE THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF DAIRY SECTOR IN POLAND

Summary

The study was conducted at 29 Polish dairy cooperatives. The aim of the study is to find answers to the following questions: What was the quota that the dairy cooperatives applied for? What were the objectives and scope of the projects financed from the EU structural funds? What were the deadlines for the project implementation? The research method employed in the study was a survey. The total amount of project funding was PLN 83 018 250. In the majority of cases the structural funds were allocated for technology modernization, production facilities, industrial buildings and warehouses. These factors are crucial for improving the competitiveness of dairy cooperatives in Poland, since in the past the lack of financing in this sector was a barrier to their development. This indicates that the enterprises have adopted the right direction of changes.